Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Trideset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma: dosezi u izgradnji mira i funkcionalne države: Dejtonski mirovni sporazum

Pejanović, Mirko

2026

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/865

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2026.222.06

Rat i mir u Bosni i Hercegovini – geopolitički odgovor

Emir Hadžikadunić[*]

Sažetak: Ratno i postratno iskustvo Bosne i Hercegovine otvara dva temeljna i međusobno proturječna pitanja. Prvo, kako i zašto je početkom devedesetih došlo do agresije na ovu državu, iako su tadašnje geopolitičke okolnosti – euforično rušenje Berlinskog zida, globalna dominacija Sjedinjenih Američkih Država, konstituisanje Evropske unije, trijumf ideološkog liberalizma, slaba Rusija – djelovale obeshrabrujuće za rat. Drugo, kako i zašto u savremenom kontekstu nema oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, niti ga je bilo u proteklim kriznim godinama, uprkos nepovoljnim međunarodnim okolnostima obilježenim jačanjem ruske tvrde sile na periferiji euro-atlantskih integracija, širenjem hibridnog ruskog utjecaja na Balkanu, rastom evropske desnice i krizom liberalne demokratije. Analiza ova dva međusobno povezana pitanja omogućava dublje razumijevanje savremenog stanja i budućih sigurnosnih perspektiva Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, rat, mir, geopolitika, sigurnost

Uvod

Ratno i postratno iskustvo Bosne i Hercegovine predstavlja ključni slučaj za analizu savremene i klasične geopolitike. U razdoblju od trideset tri godine, kroz dvije jasno razdvojene faze (1992–1995. i 1995–2025), BiH nudi ilustrativan primjer paradoksa između rata "koji se nije trebao desiti" i Dejtonskog mira "u koji sumnjamo" ili "koji stalno propitujemo". U ovom radu, umjesto fokusiranja na jedan "trenutak", polazimo od onoga što Ahmet Davutoğlu naziva "dinamičkom analizom" pristupa, koji sagledava cjelokupan proces iz šire perspektive, sastavljen od niza međusobno povezanih statičkih snimaka.[1]

[*] Fakultet političkih nauka i međunarodnih odnosa, Sarajevo School of Science and Technology, emir.hadzikadunic@ssst.edu.ba

[1] Ahmet Davutoğlu, *Systemic Earthquake and the Struggle for World Order: Exclusive Populism Versus Inclusive Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2020.

Takav pristup otvara dva ključna, naizgled proturječna pitanja koja su u središtu ove analize. Prvo, kako i zašto je početkom devedesetih došlo do agresije na ovu državu, iako su tadašnje geopolitičke okolnosti izgledale obeshrabrujuće za rat. Drugo, kako i zašto u savremenom kontekstu nema oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, niti ga je bilo u proteklim kriznim godinama, uprkos nepovoljnim međunarodnim okolnostima. Analiza ova dva međusobno povezana pitanja omogućava dublje razumijevanje savremenog stanja i budućih sigurnosnih perspektiva Bosne i Hercegovine.

Rad je strukturiran u nekoliko analitičkih cjelina. Prvi dio razmatra ključna pitanja postavljena u uvodu. Drugi dio problematizira ograničenja dominantnih konvencionalnih objašnjenja početka rata u Bosni i Hercegovini. U trećem dijelu uvodi se koncept geopolitičkog vakuuma kao centralna analitička varijabla za tumačenje kako ratnog sukoba, tako i postkonfliktne stabilnosti. Ipak, samo prisustvo ili odsustvo geopolitičkog vakuuma može se smatrati dijelom konvencionalne mudrosti. Stoga se u četvrtom dijelu razvija širi analitički okvir, oslonjen na klasičnu geopolitiku, s ciljem objašnjenja zašto je do vakuuma došlo upravo na početku rata. Zaključni dio razmatra perspektive rata i mira u Bosni i Hercegovini u svjetlu nalaza ovog rada, kao i u širem savremenom geopolitičkom kontekstu.

Rat koji to nije trebao biti i mir u koji stalno sumnjamo

Prvo pitanje vraća nas u rane 1990-e: zašto je Bosna i Hercegovina završila u ratnom stanju, iako su mnoge geopolitičke okolnosti sugerirale drugačiji razvoj? Završetak Hladnog rata stvorio je novu međunarodnu dinamiku u kojoj su nestali tradicionalni blokovski sukobi, otvarajući prostor za redefinisanje sigurnosne agende u Evropi prema interesima hladnoratovskih pobjednika. Euforično rušenje Berlinskog zida simboliziralo je ne samo kraj podjele kontinenta već i optimizam da će liberalna demokratija dominirati političkim i ekonomskim razvojem Evrope. Rusija, nastala raspadom Sovjetskog saveza, tada je bila ekonomski slaba i nesposobna projektovati vojnu silu ili širiti meku moć na Balkanu.

Sjedinjene Države su postale jedina globalna supersila, što je Charles Krauthammer nazvao "unipolarnim momentum".[2] Evropska unija, nastala iz Evropske ekonomske zajednice, osnažena ugovorom iz Mastrihta, započela je najambicioznji proces političke i ekonomske integracije u svjetskoj

[2] Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* 70 (1), 1990, str. 23-33.

historiji. Istovremeno, ideološki liberalizam se nametao kao pobjednička paradigma nad komunizmom i nacionalizmom, u skladu s euforičnom tezom F. Fukuyame o "kraju historije".[3] U takvim okolnostima činilo se da su svi vanjski faktori obeshrabrujući za rat, a ohrabrujući za mir. Pa ipak, upravo tada izbila je velikosrpska agresija koja je kulminirala genocidom u Srebrenici.

Drugo pitanje uvodi nas u današnje, znatno turbulentnije međunarodne okolnosti. Za razliku od 1990-ih godina, Rusija danas više nije ni ekonomski ovisna niti politički slaba država, već geopolitički akter koji demonstrira vojnu silu u svom neposrednom susjedstvu, istovremeno šireći hibridnu moć na Balkanu. Taj zaokret jasno je demonstrirala vojnom intervencijom u Gruziji 2008. godine, a potom i okupacijom Krima 2014. godine. Od februara 2022. godine Rusija je dodatno eskalirala svoje ponašanje vojnom agresijom na Ukrajinu, inicirajući konvencionalni rat kakav Evropa decenijama nije mogla ni zamisliti.

Istovremeno, Kina je svojim impresivnim ekonomskim rastom sve odlučnije potkopavala globalnu dominaciju Sjedinjenih Američkih Država, dok multipolarnost sve jasnije zamjenjuje nekadašnji Krauthammerov "unipolarni momenat".[4] Evropska unija je također oslabljena Brexitom, kao i ustavnom, finansijskom i institucionalnom krizom. Liberalna demokratija, koja je tokom devedesetih godina izgledala kao Fukuyamina završna tačka historijskog razvoja, danas se nalazi u dubokoj krizi.[5] Njeno globalno stanje je, prema svim vodećim indeksima, deprimirajuće posljednjih dvadesetak godina. Prema izvještaju Freedom Housa iz 2024, indeks globalne slobode je u padu devetnaestu uzastopnu godinu.[6]

S druge strane, raste broj izbornih autokratija širom svijeta. Ovim negativnim trendovima pridružuju se i brojne evropske demokratske države u kojima jača radikalna desnica, uključujući Holandiju, Italiju, Njemačku i Francusku. Kriza liberalne demokratije nije zaobišla ni najmoćniju državu

[3] Francis Fukuyama, "The End of History?", u: Jeffrey C. Alexander i Steven Seidman (ur.), *The New Social Theory Reader*, Routledge, London, 2020, str. 298-304.

[4] Andrew Latham i Arta Moeini, "Unravelling China's Grand Strategy: Beijing's Aim Is to Erode U.S. Global Hegemony, Not Seek World Domination", *The Institute for Peace and Diplomacy*, 26. 2. 2025, https://peacediplomacy.org/2025/02/26/unraveling-chinas-grand-strategy-its-aim-is-to-erode-u-s-global-hegemony-not-seek-world-domination/; Raymond Taras, "From Unipolarity to Multipolarity: Toward Global Order, or Disorder?", *European and New Zealand Journal of European Studies: Special Issue* 17 (2), 2025, str. 7-22.

[5] Steven Levitsky i Daniel Ziblatt, *How Democracies Die*, Crown, New York, 2019; Yascha Mounk, *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2018.

[6] Yana Gorokhovskaia i Cathryn Grothe, "Freedom in the World 2025: The Uphill Battle to Safeguard Rights", *Freedom House*, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2025/uphill-battle-to-safeguard-rights.

svijeta, Sjedinjenje Američke Države, gdje političko vodstvo administracije Donalda Trumpa sve otvorenije pokazuje prezir prema institucijama, ustaljenim pravilima političkog ponašanja i međunarodnim normama.[7] U akademskom i širem intelektualnom prostoru nekada dominantne Fukuyamine teze o "kraju historije" danas sve češće ustupaju mjesto interesu za autoritarne i civilizacijske koncepte, među kojima se posebno ističu ideje ruskog ideologa Aleksandra Dugina.[8]

U tom savremenom kontekstu, ključni međunarodni zvaničnici izražavali su sumnju u održivost mira u Bosni i Hercegovini, naročito u periodu od 2008. do 2025. godine. Na primjer, jedan od glavnih arhitekata Dejtonskog mirovnog sporazuma, Richard Holbrooke, i četvrti visoki predstavnik u BiH, Paddy Ashdown, u zajedničkom autorskom tekstu iz 2008. godine upozorili su na to da BiH "mjesečari" prema novoj krizi te pozvali Evropsku uniju i Sjedinjene Američke Države na hitno i jedinstveno djelovanje.[9] Francuski predsjednik Emmanuel Macron opisao je Bosnu i Hercegovinu desetak godina kasnije kao "tempiranu bombu".[10] Uprkos svemu tome, BiH je uspijevala očuvati mir, a Richard Holbrooke, Paddy Ashdown ili Emmanuel Macron nisu bili u pravu, bar ne do sada. Ključno pitanje glasi: kako i zašto taj mir opstaje u vremenu sve većih globalnih i evropskih izazova i neizvjesnosti?

Analitičko razmatranje dva paradoksalna pitanja – rata "koji se nije trebao desiti" i Dejtonskog mira "u koji sumnjamo ili koji stalno propitujemo" – ne samo da omogućava dublje razumijevanje uzroka rata (1992–1995) i logike mira (1996–2025) već nudi i jasniju projekciju sigurnosnih perspektiva BiH.

Zašto postojeća objašnjenja nisu dovoljna

Dosadašnja objašnjenja rata u Bosni i Hercegovini, koji je trajao od aprila 1992. do kraja 1995. godine, sugeriraju da su lokalni impulsi prevladali nad povoljnim eksternim faktorima i okolnostima. Te lokalne faktore možemo sažeti u četiri najvažnija:

[7] S. Levitsky i D. Ziblatt, *op. cit.*; Y. Mounk, *op. cit.*

[8] Aleksandar Dugin, *The Fourth Political Theory*, University of South Carolina Press, Columbia, SC, 2012.

[9] Richard Holbrooke i Paddy Ashdown, "A Bosnian Powder Keg", *The Guardian*, 22. 10. 2008, https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/oct/22/ashdown-holbrooke-bosnia-balkan-dayton; Richard Holbrooke i Paddy Ashdown, "Sleepwalking in the Balkans", *Project Syndicate*, 27. 10. 2008, https://www.project-syndicate.org/commentary/sleepwalking-in-the-balkans.

[10] Janusz Bugajski, "Is Bosnia a Time Bomb?", *Center for European Policy Analysis*, 6. 1. 2020, https://cepa.org/article/is-bosnia-a-time-bomb/; "French President Calls Bosnia a 'ticking time-bomb'", *Al Jazeera*, 8. 11. 2019, https://www.aljazeera.com/news/2019/11/8/french-president-calls-bosnia-a-ticking-time-bomb.

1. debalans vojne moći između žrtve i agresora, koji je samom logikom tog debalansa podsticao i prizivao agresiju;
2. logika regionalnog hegemona, odnosno djelovanje u skladu s Tukididovim postulatom da "jači čini ono što želi, a slabiji trpi ono što mora";[11]
3. samoproklamirano "prirodno pravo" Srbije da dominira postjugoslavenskim prostorom;
4. ideologija "krvi i tla", odnosno primordijalni nacionalizam kao pokretačka snaga velikodržavnog projekta.

Svi ovi elementi djeluju logično, ali ipak nisu dovoljni da objasne kako su lokalni impulsi mogli nadvladati međunarodnu logiku mira koju su oblikovali Krauthammerova "unipolarnost"[12] i Fukuyamina teza o "kraju historije".[13]

Ključna karakteristika lokalnih faktora jeste njihova relativna nepromjenjivost, što implicira da oni ne mogu dosljedno i logički objasniti i izbijanje rata i odsustvo oružanog sukoba u savremenom periodu. Srbija je i danas vojno dominantna u regionu, pri čemu njen vojni budžet dvostruko premašuje zbirni budžet za odbranu pet susjednih država: BiH, Crne Gore, Albanije, Sjeverne Makedonije i Kosova.[14] Hegemonističke ideje također nisu nestale, već su dobile novi institucionalni i ideološki okvir. U službenoj Doktrini odbrane Srbije eksplicitno se navodi da Srbija polaže eksteritorijalno pravo zaštite građana pravoslavne vjeroispovijesti, etničkih Srba, koji su državljani drugih država.[15] Prema jednom ministru u Vladi Srbije, "stvaranje srpskog sveta" predstavlja "proces koji se ne može zaustaviti".[16] Srđa Trifković govori o prirodnim granicama srpskog nacionalnog korpusa. Po njemu, prirodnost tih granica nije uslovljena topografijom, rijekama ili planinskim lancima, već predstavlja odraz sposobnosti nacije i njene države da ih osvoji.[17] Istovremeno, Svesrpski sabor otvoreno promoviše objedinjavanje svih srpskih zajednica u regiji u jedinstvenu, koherentnu sferu utjecaja, bez obzira na postojeće granice.

---

[11] George Cawkwell, *Thucydides and the Peloponnesian War*, Routledge, London, 2006.
[12] Ch. Krauthammer, *op. cit.*
[13] F. Fukuyama, *op. cit.*
[14] "SIPRI Military Expenditure Database", *SIPRI, Stockholm International Peace Research Institute*, https://www.sipri.org/databases/milex (25. 10. 2025).
[15] Strategija odbrane Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, broj 94/2019, čl. 4.3.
[16] "Vulin: Stvaranje srpskog sveta proces koji se ne može zaustaviti", *Al Jazeera Balkans*, 25. 6. 2022, https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/6/25/vulin-stvaranje-srpskog-sveta-proces-koji-se-nemoze-zaustaviti.
[17] Radio Snaga naroda – zvanični kanal, "Срђа Трифковић: Границе територије и српско питање", *YouTube*, 28. 9. 2019, https://www.youtube.com/watch?v=pj3ICzbFn_Y, 11:00–12:00 i 16:00–18:00.

Ovaj unutrašnji kontinuitet nepovoljnih lokalnih faktora, u kombinaciji sa sadašnjim nepovoljnim vanjskim okolnostima, još teže može objasniti postojanje trenutnog mira u BiH. Velikosrpski nacionalizam, regionalni debalans moći, agresivna doktrina odbrane, zajedno s geopolitikom Rusije, koja na istoku Evrope koristi vojnu silu, a na Balkanu hibridnu moć, rastuća multipolarnost, evropsko desničarenje – sve to, teorijski posmatrano, trebalo bi povećavati vjerovatnoću izbijanja novog sukoba na prostoru BiH. Međutim, tog sukoba, uprkos kombinaciji nepovoljnih unutrašnjih i vanjskih okolnosti, još uvijek nema. Upravo zato ova rasprava zahtijeva dodatni analitički okvir.

Geopolitički vakuum kao odgovor na prvo pitanje

Šta je, zaista, prevagnulo nad međunarodnom logikom mira početkom 1990-ih? I kako objasniti odsustvo rata u posljednjih desetak godina? Odgovor na ta, naizgled proturječna pitanja, zahtijeva teorijski pristup. A svaka teorija, po svojoj prirodi, predstavlja simplifikaciju realnosti, izdvajanje jedne varijable koja, u prvom slučaju, objašnjava rat koji "se nije trebao desiti", a u drugom slučaju objašnjava mir "u koji se stalno sumnja". Istovremeno, taj promjenjivi faktor, osim što omogućava bolje razumijevanje ratne prošlosti i mirnodopske sadašnjosti, određuje i perspektivu rata i mira na našim prostorima.

Od svih promjenjivih varijabli, ovdje želim izdvojiti geopolitički vakuum na prostoru Balkana početkom 1990-ih, koji je u potpunosti popunjen nakon 1995. godine. Taj promjenjivi faktor omogućava sistematsko i koherentno razumijevanje oba proturječna pitanja. Literatura o geopolitičkom vakuumu kao uzroku ratova na prostoru bivše Jugoslavije vrlo je oskudna. Vrijedi spomenuti knjigu Ahmeta Davutoğlua *Sistemski potres i borba za svjetski poredak*, koja termin "vakuum" tek usputno spominje u kontekstu disolucije velikih imperija 1920-ih, odnosno disolucije SSSR-a 1990-ih.[18] Drugim riječima, Hladni rat je okončan bez jasne artikulacije o novoj sigurnosnoj arhitekturi Balkana, koju je trebalo sagraditi na ruševinama bipolarnog poretka.

Geopolitički vakuum koji je u središtu ove studije označava stanje u kojem Sjedinjene Američke Države, iako pobjednici Hladnog rata, nisu pokazale dovoljan stepen interesa da odmah popune novonastali vakuum na prostoru bivše Jugoslavije. Postoji niz posrednih i neposrednih empirijskih dokaza koji ukazuju na nedostatak američke volje ili interesa za stanje u BiH, posebno u periodu od 1992. do 1994. godine. U nastavku iznosim nekoliko takvih

[18] A. Davutoğlu, *op. cit.*

primjera koji jasno potvrđuju postojanje američke uzdržanosti i političke distance prema bosanskoj krizi.

Godinu dana prije početka agresije na Bosnu i Hercegovinu Alija Izetbegović posjetio je Sjedinjene Američke Države, gdje je razgovarao s četvoricom američkih senatora, među kojima je bio i Bob Dole, te sa zamjenikom državnog sekretara Lawrenceom Eagleburgerom. Nakon tih sastanaka Izetbegović je zaključio da u administraciji predsjednika H. W. Busha ne postoji razumijevanje za jugoslavensku krizu.[19]

Tokom prve godine nezavisnosti BiH predsjednička predizborna kampanja u Sjedinjenim Američkim Državama dodatno je ograničila njihovo aktivnije uključivanje u rješavanje krize.[20] U tom periodu Washington je sukob prvenstveno tretirao kao "evropski problem", prepuštajući vodeću ulogu evropskim saveznicima. Takav pristup jasno je artikulirao državni sekretar James A. Baker III, naglašavajući da se američko angažiranje neće protezati dalje od humanitarne pomoći.[21]

Slično tome, susret Izetbegovića s predsjednikom Georgeom H. W. Bushom na marginama sastanka OSCE-a u Helsinkiju u ranoj fazi rata, prema njegovom vlastitom svjedočenju, nije ostavio dojam da su Sjedinjene Američke Države spremne pružiti konkretnu političku ili vojnu podršku.[22] Ovaj dojam potvrdio je i američki predsjednik Bill Clinton u svojim memoarima, navodeći: "Mislim da je Baker napravio dobar posao u Državnom tajništvu, osim u slučaju Bosne, gdje mislim da se vlada trebala energičnije usprotiviti etničkom čišćenju."[23] U privatnim razgovorima američka ambasadorica pri Ujedinjenim nacijama Madeleine Albright dodatno je ukazala na šire implikacije bosanske krize, upozoravajući na to da situacija u Bosni doprinosi percepciji američke slabosti i ugrožava interese SAD-a na globalnom nivou.[24]

U širem smislu, geopolitički vakuum se odnosio i na odsustvo jedinstvenog odgovora i efikasne strategije NATO saveza na zaustavljanju sukoba u BiH u svom neposrednom okruženju u ranoj fazi. Iako su evropske

[19] Alija Izetbegović, *Sjećanja: autobiografski zapis*, Šahinpašić, Sarajevo, 2001, str. 89.
[20] Eldin Buljubašić, "Odnosi BiH i država Kvinte – Sjedinjene Američke Države", *IGES, Institut za geopolitiku, ekonomiju i sigurnost*, 15. 7. 2025, https://iges.ba/bs/analize/geopolitika/odnosi-bih-i-drzava-kvinte-sjedinjene-americke-drzave/ (10. 11. 2025); L. S. "BiH i države Kvinte: SAD – Najvažniji strateški partner i dokazani prijatelj", *oslobodjenje.ba*, 15. 7. 2024, https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/bih-i-drzave-kvinte-sad-najvazniji-strateski-partner-i-dokazani-prijatelj-969481/.
[21] *Ibid.*
[22] A. Izetbegović, *op. cit.*, str. 125.
[23] *Ibid.*
[24] Derek Chollet, *The Road to the Dayton Accords: A Study of American Statecraft*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

članice NATO-a bile diplomatski i politički više involvirane u ratnu krizu od Sjedinjenih Američkih Država, većina je preferirala diplomatsko "zamrzavanje" situacije. Saveznici SAD-a, poput Velike Britanije, Francuske ili Njemačke, duže vremena odbijali su snažniji angažman UN-a ili NATO-a protiv vojske takozvane Republike Srpske (VRS) bez jasne američke vojne podrške.[25] Njihova uloga u UNPROFOR-u često je korištena kao argument da bi svaka vojna akcija samo povećala broj žrtava, bez stvarne mogućnosti okončanja sukoba.[26] Istovremeno, evropski lideri, poput Johna Majora i Françoisa Mitterranda, tretirali su BiH kao slabiju stranu koja treba popustiti.

U skladu sa svojim ponašanjem i logikom vakuuma, akteri kolektivnog zapada nisu imali stvarnu političku i vojnu kontrolu, niti jasnu strategiju za to područje. Evropski posrednici nudili su rješenja koja su, umjesto smirivanja, poticala ratnu eskalaciju i nova etnička čišćenja, od Lisabonskog, preko Vance-Owenovog, do Owen-Stoltenbergovog prijedloga. Takvo stanje, u kontekstu prvog pitanja, stvorilo je prazninu moći unutar koje su regionalni akteri, prije svega Srbija, mogli djelovati relativno slobodno i nasilno, nastojeći popuniti prazan prostor.

U tom smislu, geopolitički vakuum s početka 1990-ih nije proizveo pasivno stanje; naprotiv, on je aktivno oblikovao dinamiku sukoba na prostoru Balkana. On je stvorio prostor u kojem su agresivni nacionalistički i ekspanzionistički impulsi mogli prevladati druge vanjske okolnosti. Jedan ilustrativan prikaz tog vremena jeste snimak podređenog i uplašenog holandskog generala pred Ratkom Mladićem u okupiranoj Srebrenici u julu 1995. Vakuum je bio toliko dubok da čak ni UN, djelujući pod mandatom Vijeća sigurnosti, nisu uspjele spriječiti genocid u Srebrenici, i to u zoni koju su proglasile "zaštićenom".

Euforično rušenje Berlinskog zida, "unipolarni momenat" Charlesa Krauthammera, Rusija na koljenima, pobjeda liberalizma nad komunizmom i Fukuyamina teza o "kraju historije" stvarali su samo privid povoljnijeg međunarodnog okvira. Činjenica da je BiH ostala u svojevrsnom geopolitičkom

[25] Miriam Bradley, "Bosnian War, 1992–1995", u: *The Politics and Everyday Practice of International Humanitarianism*, Oxford University Press, Oxford, 2023, str. 59-72. https://doi.org/10.1093/oso/9780198840695.003.0005; Bryan Frederick, Jennifer Kavanagh, Stephanie Pezard, Alexandra Stark, Nathan Chandler, James Hoobler i Jooeun Kim, *Assessing Trade-Offs in US Military Intervention Decisions: Whether, When, and with What Size Force to Intervene*, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2021.

[26] Kasim Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991–1996)*, Bosanska knjiga, Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 1997; D. Chollet, *op. cit.*; Norman Cigar, *Genocide in Bosnia: The Policy of Ethnic Cleansing*, Texas A&M University Press, College Station, 1995; Zijad Šehić, *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna: međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (do Vašingtonskog sporazuma 1994.)*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013.

vakuumu daje realniju sliku tog perioda. Izetbegović je to sažeo u rečenici: "imali smo nesreću da se u kritičnim trenucima na ključnim pozicijama našla nesretna konstelacija ličnosti: Bush, Major, Mitterand, Milošević, Tuđman, Ghali, Akashi, Janvier i drugi".[27]

Dakle, geopolitički vakuum predstavlja ključni faktor koji pomaže objasniti zašto je rat u BiH eskalirao u trenutku kada su drugi međunarodni parametri sugerirali drugačiji razvoj situacije. Jednako tako, nepostojanje vakuuma od 1995. objašnjava zašto je mir u BiH opstao u narednih trideset godina.

Popunjavanje vakuuma kao odgovor na drugo pitanje

Situacija s geopolitičkim vakuumom u Bosni i Hercegovini počela se mijenjati tek 1994. godine, kada je postalo jasno da problem BiH neće "nestati sam od sebe". Nakon neuspjeha Owen-Stoltenbergovog plana u drugoj polovini 1993. godine, američka administracija donijela je odluku da se direktnije uključi u mirovne pregovore. Na sastanku u Bonu 22. februara 1994. godine SAD su uspostavile novu ad hoc međunarodnu koaliciju (Kontakt grupu), kao instrument za ujedinjavanje evropskih saveznika oko zajedničkog diplomatskog pristupa. Dana 18. marta iste godine američka inicijativa osigurala je potpisivanje Vašingtonskog sporazuma između Vlade R. Bosne i Hercegovine i hrvatskih pobunjeničkih snaga, kojim je definiran kraj neprijateljstava i postavljen okvir za budući ustavni poredak BiH.

Vašingtonski sporazum predstavljao je prvi značajan korak ka popunjavanju geopolitičkog vakuuma, ali ga nije u potpunosti eliminirao, pa je rat Armije RBiH s VRS i dalje trajao, dok je američka politika ostala djelimično nejasna, što jasno potvrđuje izjava sekretara odbrane Williama Perryja tokom opsade Bihaća 1994. godine, da je "rat u Bosni završen pobjedom Srba i da to svijet mora prihvatiti".[28]

Ubrzo je uslijedio još snažniji američki angažman. Na scenu su stupili diplomatski akteri poput Richarda Holbrookea, dok su SAD prešle s diplomatskog na vojni pritisak. Pentagon je angažirao privatnu firmu MPRI kako bi pomogla hrvatskoj vladi u planiranju i izvođenju ofanzivnih operacija. U međuvremenu, NATO je bombardirao položaje VRS-a 1994. i 1995. godine. Ovaj energični američki zaokret označio je dodatno popunjavanje geopolitičkog vakuuma i stvorio uslove za kraj rata i potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma krajem 1995. godine.

[27] A. Izetbegović, *op. cit.*, str. 90.
[28] *Ibid.*

Popunjavanje vakuuma dovršeno je dolaskom mirovnih snaga pod komandom NATO-a 1996. godine, dok su NATO intervencija na Kosovu 1999. godine te otvaranje procesa evropskih i euro-atlantskih integracija krajem 1990-ih dodatno proširili i institucionalizirali utjecaj kolektivnog zapada u regionu.

Iako popunjavanje vakuuma nije otklonilo sve unutrašnje političke izazove, nije izgradilo funkcionalnu Bosnu i Hercegovinu niti ubrzalo evropske i euro-atlantske integracije, imalo je stabilizirajući učinak. Omogućilo je uspostavljanje i održavanje negativnog mira u periodu od 1995. do 2025. godine, odnosno stanja u kojem ne postoji otvoreni sukob, iako su političke tenzije i dalje prisutne. Istovremeno, doprinijelo je izgradnji elemenata pozitivnog mira kroz jačanje i institucionalizaciju državnih struktura u oblastima sigurnosti, odbrane, pravosuđa, ekonomije i drugih sektora, posebno u okviru procesa evropskih i euro-atlantskih integracija, najintenzivnije od kraja 1990-ih do 2008. godine.[29]

Pitanje prisustva ili odsustva geopolitičkog vakuuma, u kontekstu rata ili mira u BiH, može se smatrati tek konvencionalnom mudrošću. Pitanje zašto SAD i NATO nisu bili zainteresirani za njegovo popunjavanje u ranoj fazi otvara prostor za dublju analizu. Odgovor na ovo pitanje pruža detaljniji uvid u klasičnu geopolitiku, naročito u teze Mekindera, te njegovu teoriju heartlanda.

Klasična geopolitika kao detaljniji analitički okvir

U skladu s Mackinderovom geopolitičkom postavkom o presudnom značaju istočne Evrope za kontrolu nad Heartlandom,[30] Sjedinjene Američke Države, NATO i Evropska unija početkom 1990-ih očekivano su usmjerili svoju geopolitičku pažnju na srednju i istočnu Evropu, a ne na zapadni Balkan, nastojeći konsolidirati geopolitičke dobitke u ključnoj tampon-zoni između evropskog Zapada i postsovjetskog Istoka.

Mackinderova temeljna teza "Ko vlada istočnom Evropom, vlada Heartlandom; ko vlada Heartlandom, vlada Svjetskim otokom; ko vlada

[29] Emir Hadžikadunić, "Peacebuilding Process in Bosnia and Herzegovina: The Initial Success That Has Been Reversed", u: *The Western Balkans: Cooperation, Geopolitics, and Economic Transitions and Relations*, International University of Sarajevo, Sarajevo, 2022, str. 72-86.

[30] Halford J. Mackinder, "The Geographical Pivot of History", u: *The Structure of Political Geography*, Routledge, London, 2017, str. 162-169; Geoffrey Sloan, "Sir Halford J. Mackinder: The Heartland Theory Then and Now", *Journal of Strategic Studies* 22 (2–3), 1999, str. 15-38; Mark Bassin i Konstantin E. Aksenov, "Mackinder and the Heartland Theory in Post-Soviet Geopolitical Discourse", *Geopolitics* 11 (1), 2006, str. 99-118.

Svjetskim otokom, vlada svijetom" naglašava da ovo područje predstavlja "pristupni koridor" ka srcu Euroazije.[31] Kontrola nad istočnom Evropom stoga se smatra ključnom za svaku silu koja teži globalnoj dominaciji. Dodatno, zemlje centralne i istočne Evrope bile su dio Varšavskog pakta i geografski bliže Rusiji. Za razliku od balkanskih država, one su, prema Johnu Mearsheimeru, predstavljale ono što on opisuje kao centralni front Hladnog rata.[32]

Partikularni ciljevi, ujedinjenje Njemačke, demokratizacija država centralne i istočne Evrope, konsolidacija geopolitičkih dobitaka kroz nepovratan proces evropskih i euro-atlantskih integracija, pacifizacija Rusije, rješavanje pitanja nuklearnog oružja u Ukrajini itd., bili su u skladu s ovom teoretskom postavkom u samom vrhu prioriteta Sjedinjenih Američkih Država. Administracija predsjednika Busha razmatrala je tako pitanje proširenja NATO-a od sredine 1992. godine. Clintonova administracija posvećivala je znatno više pažnje stabilizaciji odnosa s Borisom Jeljcinom i Rusijom. Podrška Jeljcinovoj administraciji bila je djelimično motivirana nastojanjem da se obuzdaju nacionalistički izazovi, personificirani u Vladimiru Žirinovskom.[33] Sjedinjene Američke Države bile su također neposredno angažirane u pregovorima između Rusije i Ukrajine o ukrajinskom pristupanju Ugovoru o neširenju nuklearnog oružja (NPT) u periodu od 1992. do 1994. godine, procesu koji je okončan potpisivanjem Budimpeštanskog memoranduma o sigurnosnim garancijama krajem 1994. godine.[34]

Ovi procesi činili su središnji dio strategije popunjavanja geopolitičkog vakuuma od Baltika do Crnog mora od 1989. do 1994. god. Unutar tog vremenskog okvira, Rusija je prvo izgubila stratešku dubinu u srednjoj i istočnoj Evropi, povlačenjem s linije Baltik – Visla – Dunav na liniju Baltik – Dnjestar – Crno more, kao posljedica raspada Varšavskog pakta 1991. Druga epizoda započinje raspadom SSSR-a kao subjekta u međunarodnim odnosima. Tada se Ruska Federacija morala prilagoditi novim teritorijalnim povlačenjima s dijela baltičke, crnomorske i kaspijske obale.

S druge strane, bivša Jugoslavija nije pripadala istočnoj Evropi, nije predstavljala "pristupni koridor" prema Heartlandu, nije bila dio sovjetske sfere

[31] *Ibid.*

[32] John J. Mearsheimer, "Why the Soviets Can't Win Quickly in Central Europe", *International Security* 7 (1), 1982, str. 3-39.

[33] Z. Šehić, *op. cit.*, str. 291.

[34] Muhamed Hoši, *Budimpeštanski memorandum 1994. godine: analiza i implikacije*, Završni rad, Fakultet političkih nauka UNSA, Sarajevo, 2024, https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2024/03/BUDIMPESTANSKI-MEMORANDUM-1994-GODINE-ANALIZA-I-IMPLIKACIJE-Muhamed-Hosi.pdf?utm_source=chatgpt.com (25. 12. 2025).

utjecaja, niti je tokom Hladnog rata ugrožavala ključne interese Zapada. U geopolitičkom smislu, i u skladu s Mackinderovom postavkom, prostor bivše Jugoslavije nije nudio velike geopolitičke dobitke, pa je predstavljao prioritet nižeg ranga. U tom okviru, Bosna i Hercegovina ostala je izvan primarnog strateškog fokusa Zapada.

Iz ovoga proizlazi sljedeći zaključak: tek kada je prostor centralne i istočne Evrope (do Ukrajine) nepovratno uključen u procese evropskih i euro-atlantskih integracija, SAD su mogle intenzivnije usmjeriti svoju pažnju prema prostoru Balkana. Uslijedili su Vašingtonski sporazum, NATO intervencija u BiH, Dejtonski mirovni sporazum, NATO intervencija na Kosovu itd. Time je proces popunjavanja geopolitičkog vakuuma u BiH također finaliziran.

Sve do posljednje ruske intervencije u Ukrajini, linija razgraničenja između Heartlanda i Rimlanda odnosno između euro-atlantske i euroazijske ploče, protezala se od Luganska, Donjecka i Krima, preko istočne Moldavije, Abhazije i Južne Osetije, pa sve do Nagorno-Karabaha. Prostor po strateškoj dubini svake od tih ploča trebao bi biti relativno stabilan. Međutim, sama linija dodira podložna je ratnim tenzijama, što potvrđuje rat između Rusije i Ukrajine, tenzije u Moldaviji i Gruziji, tenzije Rusije s članicama NATO-a na istoku Evrope, te ruska okupacija Donbasa, Krima, Abhazije ili Južne Osetije. Ta linija dodira ujedno čini prvu liniju odbrane BiH. Ona je stabilna samo onoliko koliko je stabilna najslabija tačka euro-atlantskog poretka, bilo da je riječ o istočnoj granici baltičkih država prema Rusiji ili o trenutnoj liniji razdvajanja između Ukrajine i Rusije.

Indikatori opasnosti i perspektive rata i mira

Strateški značaj Balkana, uključujući Bosnu i Hercegovinu, kao prostora koji predstavlja duboku pozadinu linije razdvajanja euro-atlantskog i ruskog geopolitičkog prostora, danas je prepoznat među najvišim strukturama NATO-a, posebno u svjetlu sve izraženijeg ruskog uticaja u istočnoj Evropi i hibridnog oblika političkog djelovanja na Balkanu. U tom kontekstu znakovita je izjava generalnog sekretara Marka Ruttea, "da Alijansa s posebnom pažnjom prati sigurnosna kretanja na Zapadnom Balkanu" i zadržava aktivno prisustvo kroz niz misija i operacija.[35] On je, u okviru priprema za sastanak ministara odbrane država članica u februaru 2026. godine, naglasio centralnu ulogu misije KFOR na Kosovu, kao i kontinuirani angažman NATO-a u Bosni i

[35] Tanjug, "Rute: NATO nikada neće prihvatiti bezbjednosni vakuum u BiH", *Euronews*, 11. 2. 2026, https://euronews.ba/svijet/aktuelno/50450/rutte-nato-nikada-nece-bezbjednosni-vakuum-u-bih.

Hercegovini, uz eksplicitnu poruku da "Savez neće dozvoliti nastanak sigurnosnog vakuuma u toj zemlji".[36]

Ova izjava potvrđuje centralnu argumentaciju rada da je geopolitički vakuum na Balkanu početkom 1990-ih funkcionirao kao ključni sigurnosni izazov i strukturni uzrok eskalacije nasilja, uključujući agresiju na Bosnu i Hercegovinu, dok je njegovo naknadno popunjavanje međunarodnim sigurnosnim aranžmanima proizvelo stabilizacijski učinak nakon 1995. godine. Ujedno, ona potvrđuje da je geopolitički vakuum dinamična, a ne statična kategorija, što omogućava koherentniji teorijski okvir za analizu odnosa između konflikta i stabilnosti.

Stvaranje nekog novog geopolitičkog vakuuma po teritorijalnoj dubini nije vjerovatno u okviru logike klasične geopolitike. Jednako tako, linija dodira između Heartlanda i Rimlanda može se samo marginalno pomjerati unutar uskog geografskog pojasa, na štetu jedne ili druge strane, ali sukobi u dubini prostora, u šta spada i teritorij Bosne i Hercegovine, udaljen oko 1500 kilometara od te linije, nisu vjerovatni. To ne isključuje elemente specijalnog, hibridnog rata, upotrebu mehke moći, obojene revolucije, s jedne ili druge strane.

Međutim, u analizi konvencionalnih sukoba nužno je prevazići ograničenja jednog teorijskog okvira, posmatrati geopolitički vakuum kao dinamičnu, a ne statičnu kategoriju, te se analitički suočiti s razvojnim scenarijima koji su se donedavno smatrali nezamislivim. A to "nezamislivo" možda i nije toliko nemoguće ako uzmemo u obzir sljedeće indikatore: američku tendenciju ka samoizolaciji, strateško preokupaciju Kinom te Trumpov odnos prema NATO-u, koji je opisivao kao "suvišan" i "prevaziđen". Njegovo ismijavanje Evropske unije, favoriziranje evropske desnice, ponižavanje Kanade, prijetnje okupacijom Grenlanda, kao i pregovori o Ukrajini s ruskim predsjednikom bez prisustva euro-atlantskih saveznika, ne moraju biti tek prolazni simptomi, već mogu predstavljati novi obrazac ponašanja. Istovremeno, ruska izdvajanja za odbranu danas nadmašuju ukupna izdvajanja svih evropskih država zajedno.[37] Svi ovi faktori ukazuju na moguća preslaganja globalne geopolitičke mape, koja bi mogla zahvatiti Evropu, a posljedično i jugoistok kontinenta.

[36] Anadoly Agency, "Rute: NATO prati situaciju na Balkanu, nećemo dozvoliti sigurnosni vakuum u BiH", *N1*, 11. 2. 2026, https://n1info.ba/vijesti/rutte-nato-prati-situaciju-na-balkanu-necemo-dozvoliti-sigurnosni-vakuum-u-bih/; Tanjug, *op. cit.*

[37] Emir Hadžikadunić, "Prof. dr. Emir Hadžikadunić: Evropa pred ogledalom moći – ambicije, iluzije i geopolitička realnost", *radiosarajevo.ba*, 24. 10. 2025, https://radiosarajevo.ba/metromahala/ja-mislim/prof-dr-emir-hadzikadunic-evropa-pred-ogledalom-moci-ambicije-iluzije-i-geopoliticka-realnost/610971.

U okviru takvih razmišljanja, Davutoğlu smatra da prekid sukoba u BiH ili na Kosovu ne predstavlja stanje istinskog mira, nego privremeni dogovor strana u sukobu, koje su procijenile da u datim geopolitičkim okolnostima nemaju koristi od nastavka rata.[38] Srđa Trifković kaže: "Ako i kada se promjeni nepovoljan odnos moći, promijenit će se i postojeće granice Srbije na štetu njenih susjeda".[39] U uslovima nepovoljnim za Srbiju, Darko Tanasković, Nenad Kecmanović i drugi nacionalistički intelektualci sugerišu strateško "strpljenje", "tihi otpor", kombinaciju "vojne i političke neutralnosti", "jačanje borbene gotovosti" itd. Kad Rusi "prođu Odesu" i "dođu do delte Dunava", onda je to trenutak za srpski geopolitički obrt.[40]

Produženo primirje ili stvarni mir u BiH, obilježen povremenim tenzijama i iščekivanjem, može trajati dok snažniji i agresivniji susjedi ne procijene da se pojavio novi geopolitički vakuum, koji bi mogli popuniti onim što von Clausewitz definiše kao "nastavak politike drugim sredstvima". To se može desiti ako i kada evropski i euro-atlantski poredak bude urušen, EUFOR ugašen, NATO "prevaziđen" ili "moždano mrtav", evropske države bez sigurnosnih garancija SAD-a, okrenute svojim primordijalnim nacionalističkim strahovima, prostor Balkana bez jasne vizije članica NATO-a, EU-a i Sjedinjenih Američkih Država.

Zaključak

U ovom radu geopolitički vakuum se afirmira kao centralna analitička varijabla za razumijevanje dinamike rata (1992–1995) i mira u Bosni i Hercegovini (1995–2025). Njegova manifestacija od 1992. do 1995. godine nije predstavljala puku odsutnost međunarodne moći ili interesa, već strukturalno stanje u regionalnom poretku koje je omogućilo lokalnim i regionalnim akterima, poput Srbije i takozvane Republike Srpske, da pokušaju uz pomoć nasilja revidirati međunarodno priznanje BiH, njenu političku nezavisnost i teritorijalni integritet. Suprotno tome, postdejtonsko popunjavanje vakuuma od strane Sjedinjenih Američkih Država, NATO-a i Evropske unije institucionaliziralo je sigurnosni poredak koji je proizveo stabilizacijski učinak i spriječio obnovu konvencionalnog sukoba od 1995. do 2026.

[38] A. Davutoğlu, *op. cit.*
[39] Radio Snaga naroda – zvanični kanal, *op. cit.*
[40] Emir Hadžikadunić, "Emir Hadžikadunić: Svesrpski sabor i anatomija velikosrpskog nacionalizma", *IGES, Institut za geopolitiku, ekonomiju i sigurnost*, 10. 6. 2024, https://iges.ba/bs/analize/geopolitika/emir-hadzikadunic-svesrpski-sabor-i-anatomija-velikosrpskog-nacionalizma/.

Analiza pokazuje da postkonfliktna stabilnost Bosne i Hercegovine ne proizlazi primarno iz Dejtonske mirovne strukture, koja je uspostavila decentralizirani sistem vlasti i rigidni konsocijacijski model koji često generira nove političke tenzije, već iz egzogenog sigurnosnog okvira koji ograničava kapacitet lokalnih aktera za nasilnu promjenu statusa quo. Upravo stepen popunjenosti ili erozije tog okvira određuje da li političke krize ostaju unutar institucionalnih granica ili se transformiraju u sigurnosne prijetnje.

Konceptualno, geopolitički vakuum se pokazuje i kao prediktivni indikator sigurnosnih rizika u Bosni i Hercegovini i jugoistočnoj Evropi. Održivost mira direktno je povezana s kontinuitetom euro-atlantskog prisustva i institucionalne kohezije, prije svega Sjedinjenih Američkih Država, NATO-a i Evropske unije, dok bi strateško povlačenje ključnih aktera, poput američkog vojnog angažmana na Kosovu ili ukidanja misije EUFOR-a u BiH, kao i fragmentacija savezništava između SAD-a i evropskih partnera ili promjene u globalnoj distribuciji moći, uključujući jačanje ruskog geopolitičkog utjecaja u centralnoj ili istočnoj Evropi, mogle otvoriti nove prostore nestabilnosti.

Ovim nalazima, rad se pozicionira kao doprinos teorijskoj debati o odnosu geopolitike i postkonfliktne stabilnosti, ukazujući na to da odsustvo ili prisustvo geopolitičkog vakuuma predstavlja ključni strukturni uslov za izbijanje nasilja ili očuvanje mira.

Literatura

AlJazeera (2022) "Vulin: Stvaranje srpskog sveta proces koji se ne može zaustaviti", *Al Jazeera Balkans*, 25. 6. 2022. https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/6/25/vulin-stvaranje-srpskog-sveta-proces-koji-se-ne-moze-zaustaviti

AlJazeera (2019) "French President Calls Bosnia a 'ticking time-bomb'", *Al Jazeera*, 8. 11. 2019. https://www.aljazeera.com/news/2019/11/8/french-president-calls-bosnia-a-ticking-time-bomb

Anadoly Agency (2026) "Rute: NATO prati situaciju na Balkanu, nećemo dozvoliti sigurnosni vakuum u BiH", *N1*, 11. 2. 2026. https://n1info.ba/vijesti/rutte-nato-prati-situaciju-na-balkanu-necemo-dozvoliti-sigurnosni-vakuum-u-bih/

Bassin, Mark; Aksenov, Konstantin E. (2006) "Mackinder and the Heartland Theory in Post-Soviet Geopolitical Discourse", *Geopolitics* 11 (1), str. 99-118.

Begić, Kasim (1997) *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991–1996)*, Sarajevo: Bosanska knjiga, Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina.

Bradley, Miriam (2023) "Bosnian War, 1992–1995", u: *The Politics and Everyday Practice of International Humanitarianism*, Oxford: Oxford University Press, str. 59-72. https://doi.org/10.1093/oso/9780198840695.003.0005

Bugajski, Janusz (2020) "Is Bosnia a Time Bomb?", *Center for European Policy Analysis*, 6. 1. 2020, https://cepa.org/article/is-bosnia-a-time-bomb/

Buljubašić, Eldin (2025) "Odnosi BiH i država Kvinte – Sjedinjene Američke Države", *IGES, Institut za geopolitiku, ekonomiju i sigurnost*, 15. 7. 2025. https://iges.ba/bs/analize/geopolitika/odnosi-bih-i-drzava-kvinte-sjedinjene-americke-drzave/ (10. 11. 2025)

Cawkwell, George (2006) *Thucydides and the Peloponnesian War*, London: Routledge.

Chollet, Derek (2005) *The Road to the Dayton Accords: A Study of American Statecraft*, New York: Palgrave Macmillan.

Cigar, Norman (1995) *Genocide in Bosnia: The Policy of Ethnic Cleansing*, College Station: Texas A&M University Press.

Clinton, Bill (2004) *Moj život*, Zagreb: Naklada Ljevak.

Davutoğlu, Ahmet (2020) *Systemic Earthquake and the Struggle for World Order: Exclusive Populism Versus Inclusive Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.

Dugin, Aleksandar (2012) *The Fourth Political Theory*, Columbia, SC: University of South Carolina Press.

Frederick, Bryan; Kavanagh, Jennifer; Pezard, Stephanie; Stark, Alexandra; Chandler, Nathan; Hoobler, James; Kim, Jooeun (2021) *Assessing Trade-Offs in US Military Intervention Decisions: Whether, When, and with What Size Force to Intervene*, Santa Monica, CA: RAND Corporation.

Fukuyama, Francis (2020) "The End of History?", u: Alexander, Jeffrey C.; Seidman, Steven (ur.) *The New Social Theory Reader*, London: Routledge, str. 298-304.

Gorokhovskaia, Yana; Grothe, Cathryn (2025) "Freedom in the World 2025: The Uphill Battle to Safeguard Rights", *Freedom House*. https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2025/uphill-battle-to-safeguard-rights

Hadžikadunić, Emir (2022) "Peacebuilding Process in Bosnia and Herzegovina: The Initial Success That Has Been Reversed", u: *The Western Balkans: Cooperation, Geopolitics, and Economic Transitions and Relations*, Sarajevo: International University of Sarajevo, str. 72-86.

Hadžikadunić, Emir (2024) "Emir Hadžikadunić: Svesrpski sabor i anatomija velikosrpskog nacionalizma", *IGES, Institut za geopolitiku, ekonomiju i sigurnost*, 10. 6. 2024. https://iges.ba/bs/analize/geopolitika/emir-hadzikadunic-svesrpski-sabor-i-anatomija-velikosrpskog-nacionalizma/

Hadžikadunić, Emir (2025) "Prof. dr. Emir Hadžikadunić: Evropa pred ogledalom moći – ambicije, iluzije i geopolitička realnost", *radiosarajevo.ba*, 24. 10. 2025. https://radiosarajevo.ba/metromahala/ja-mislim/prof-dr-emir-hadzikadunic-evropa-pred-ogledalom-moci-ambicije-iluzije-i-geopoliticka-realnost/610971

Holbrooke, Richard, Ashdown, Paddy (2008) "A Bosnian Powder Keg", *The Guardian*, 22. 10. 2008. https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/oct/22/ashdown-holbrooke-bosnia-balkan-dayton

Holbrooke, Richard, Ashdown, Paddy (2008) "Sleepwalking in the Balkans", *Project Syndicate*, 27. 10. 2008. https://www.project-syndicate.org/commentary/sleepwalking-in-the-balkans.

Hoši, Muhamed (2024) *Budimpeštanski memorandum 1994. godine: analiza i implikacije*, Završni rad, Sarajevo: Fakultet političkih nauka UNSA, 2024. https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2024/03/BUDIMPESTANSKI-MEMORANDUM-1994-GODINE-ANALIZA-I-IMPLIKACIJE-Muhamed-Hosi.pdf?utm_source=chatgpt.com (25. 12. 2025)

Izetbegović, Alija (2001) *Sjećanja: autobiografski zapis*, Sarajevo: Šahinpašić.

Krauthammer, Charles (1990) "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* 70 (1), str. 23-33.

L. S. (2024) "BiH i države Kvinte: SAD – Najvažniji strateški partner i dokazani prijatelj", *oslobodjenje.ba*, 15. 7. 2024. https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/bih-i-drzave-kvinte-sad-najvazniji-strateski-partner-i-dokazani-prijatelj-969481/

Latham, Andrew; Moeini, Arta (2025) "Unravelling China's Grand Strategy: Beijing's Aim Is to Erode U.S. Global Hegemony, Not Seek World Domination", *The Institute for Peace and Diplomacy*, 26. 2. 2025. https://peacediplomacy.org/2025/02/26/unraveling-chinas-grand-strategy-its-aim-is-to-erode-u-s-global-hegemony-not-seek-world-domination/

Levitsky, Steven; Ziblatt, Daniel (2019) *How Democracies Die*, New York: Crown.

Mackinder, Halford J. (2017) "The Geographical Pivot of History", u: *The Structure of Political Geography*, London: Routledge, str. 162-169.

Mearsheimer, John J. (1982) "Why the Soviets Can't Win Quickly in Central Europe", *International Security* 7 (1), str. 3-39.

Mounk, Yascha (2018) *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Radio Snaga naroda – zvanični kanal (2019) "Срђа Трифковић: Границе територије и српско питање", *YouTube*, 28. 9. 2019. https://www.youtube.com/watch?v=pj3ICzbFn_Y

SIPRI (s. a.) "SIPRI Military Expenditure Database", *SIPRI, Stockholm International Peace Research Institute*. https://www.sipri.org/databases/milex (25. 10. 2025)

Sloan, Geoffrey (1999) "Sir Halford J. Mackinder: The Heartland Theory Then and Now", *Journal of Strategic Studies* 22 (2–3), str. 15-38.

Strategija odbrane Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, broj 94/2019. https://www.paragraf.rs/propisi/strategija-odbrane-republike-srbije.html

Šehić, Zijad (2013) *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna: međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (do Vašingtonskog sporazuma 1994.)*, Sarajevo: Dobra knjiga.

Tanjug (2026) "Rute: NATO nikada neće prihvatiti bezbjednosni vakuum u BiH", *Euronews*, 11. 2. 2026. https://euronews.ba/svijet/aktuelno/50450/rutte-nato-nikada-nece-bezbjednosni-vakuum-u-bih

Taras, Raymond (2025) "From Unipolarity to Multipolarity: Toward Global Order, or Disorder?", *European and New Zealand Journal of European Studies: Special Issue* 17 (2), str. 7-22.

War and peace in Bosnia and Herzegovina – a geopolitical response

Abstract: The wartime and post-war experience of Bosnia and Herzegovina raise two fundamental and seemingly contradictory questions. First, how and why did aggression against the state occur in the early 1990s, despite geopolitical conditions—such as the euphoric fall of the Berlin Wall, U.S. global dominance, the formation of the European Union, the triumph of ideological liberalism, and a weakened Russia—that would have appeared to discourage war? Second, why has Bosnia and Herzegovina not experienced armed conflict in the contemporary context, nor during recent crises, despite adverse international conditions, including the expansion of Russian hard power at the periphery of European and Euro-Atlantic integration, the spread of hybrid Russian influence in the Balkans, the rise of the European far-right, and the crisis of liberal democracy? Examining these interrelated questions enables a deeper understanding of the country's current situation and its future security prospects.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, war, peace, geopolitics, security

ANU BiH
АНУ БиХ